

ik voel
dus
ik ben 3

Theo Meereboer & Petra Bolhuis
Maieutiek 2016

Terugkeer van de gevoelens

- We volgen de lijn van Damasio, waarbij we niet zozeer ingaan op de bouw van de hersenen, als wel op de consequenties van het hersenonderzoek voor de meer filosofische opvattingen over bewustzijn, waarheid, mensbeeld en het goede leven.

maieutiek 2016-college3

Het goede leven

- Vanaf dat de mens schrijft over zichzelf is er sprake van een zoektocht naar kennis.
- De kennis is echter geen doel op zich, maar staat in een context van vooral overleven.
- Op enig moment is er ruimte voor iets dat boven het strikte overleven uitgaat en dan ontstaat levenskunst.
- De zoektocht naar 'Het goede leven'

maieutiek 2016-college3

Overleven en de feiten

Goudsblom schrijft in vuur en beschaving; "domesticatie is ook zelfdomesticatie". Mensen leren omwille van het overleven om een scheiding aan te brengen tussen de impulsen uit het lichaam die wel en die niet 'gepast' zijn. Er ontstaat daarmee een scheiding bewust- onbewust.

maieutiek 2016-college3

Denken en feiten

- Empirisme, rationalisme, relativisme zijn pogingen om de kloof tussen onze denkinhoud en de feiten te dichten.
- "Wetenschap pretendeert kennis aan te leveren die dichterbij de waarheid ligt en betrouwbaarder is dan wat met meer alledaagse middelen is vergaard of ons uit overlevering bekend is" (Gda, vries- de ontwikkeling van wetenschap 1984)

maieutiek 2016-college3

Rol van emoties

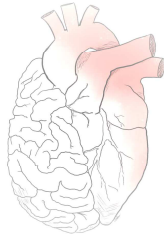
- Aantal (achterhaalde) opvattingen maakten emoties verdacht;
- Gevoelens zijn individueel, logische redeneringen zijn universeel,
- Pas als er woorden zijn is er (logisch of rationeel)denken,
- Gevoelens zijn lager en meer dierlijk dan denken,
- Rationaliteit die zich losmaakt van persoonlijke betrokkenheid is objectief

maieutiek 2016-college3

Problemen met de terminologie

- Emotie
- Gevoel
- Denken
- Rationaliteit
- Rede
- Object
- Feit

maleutiek 2016-college3

Gevoel en verstand

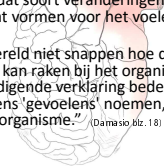
- Hersenonderzoek sinds eind 19de eeuw. Eerst in dode breinen.
- Dan ontstaat met het EEG (Berger 1929) kennis over het functionerende brein.
- Veel kennis komt uit het onderzoek van pathologiën.
- Het beeld dat ontstaat is dat emoties voorwaardelijk zijn voor het rationele denken.

maleutiek 2016-college3

Probleem van bewustzijn

- "Ik begreep al min of meer hoe de verschillende emoties worden opgewekt in de hersenen en worden uitgespeeld in het theater van het lichaam.
- Ik kon me ook voorstellen hoe de opwekking van emoties en de resulterende lichamelijke veranderingen waaruit een emotionele toestand grotendeels bestaat, worden gesignaleerd door meerdere hersenstructuren die zijn uitgerust om dat soort veranderingen in kaart te brengen, en die zo het substraat vormen voor het voelen van die emotie.
- Maar ik kon met de beste wil van de wereld niet snappen hoe dat hersensubstraat van het gevoel bekend kan raken bij het organisme dat de emotie heeft. Ik kon geen bevredigende verklaring bedenken voor het feit dat hetgeen bewuste wezens 'gevoelens' noemen, gekend kan worden door het voelende organisme." (Damasio blz. 18)

maleutiek 2016-college3

Organisme en de wereld

- Een levend organisme neemt zijn omgeving waar via zintuigen en brengt deze omgeving in kaart in de hersenen. Maar terwijl ze de omgeving in kaart brengen, geven de hersenen ook informatie door die het organisme zelf veranderen.
- De mens heeft ook weet van bepaalde emoties en dat die bij zijn organisme horen en dat noemen we het gevoel.

maleutiek 2016-college3

Wat moet er zijn;

- Persoonlijke geest
  - Descartes die weet dat hij er is, omdat hij twijfelt.
- Publiek gedrag
  - Anderen kunnen waarnemen dat Descartes twijfelt en tot conclusies komt.
- Verborgene hersenen
  - Wat er in het hoofd van Descartes werkzaam is om bovenstaande (mede) mogelijk te maken.

maleutiek 2016-college3

Wat weten we nu?

- Er zijn bepaalde gebieden bekend die te maken hebben met bewustzijn.
- Bewustzijn staat los van waaktoestand
- Bewustzijn en emoties zijn onlosmakelijk
- Bewustzijn is veelvormig

maleutiek 2016-college3

De nuances in het brein

- *Verskil tussen een emotie, het gevoel van een emotie, en kennis van dat gevoel van die emotie.*
- Een natuurlijk laag attentieniveau gaat vooraf aan bewustzijn, gerichte aandacht treedt op na de ontplooiing van het bewustzijn. Attentie is even noodzakelijk voor bewustzijn, maar is niet genoeg en ook niet hetzelfde als bewustzijn.
- De stroom van scènes in het brein, de voorstellingen, bestaan niet in een vacuüm. Ze worden geïntegreerd en geünificeerd *vanwege* de uniciteit van het organisme en *ten bate van* het welzijn van dat organisme.

maieutiek 2016-college3

Denken als instrument

- Als denken een deel is van de manier waarop wij mensen ons als organisme verhouden tot onze omgeving, dan kunnen we niet zomaar ons gevoel volgen, maar is denken ook geen representatie van de objectieve feiten. Denken en voelen zijn geïntegreerde, ver ontwikkelde wijzen waarop ons organisme zich handhaaft in een steeds veranderende context die we de werkelijkheid noemen.

maieutiek 2016-college3